

A lány cseppfolyós csillaghoz hasonlítja Istent. A srácot az anyja papnak szánja, a művészet azonban az ördöghöz vezet. A lány Modigliani hosszúkás nőalakjaiban ismer magára. A srácot az *Éjjéli cowboy* selyemfiúja igézi meg.

90 Vass Norbert

KAMASZSZEREM, HOSSZÚ ZÁRIDŐVEL

Patti Smith: *Kölykök*

A lány Seurat lelki üdvéért imádkozik, a fiú pedig Duchamp vágyik lenni és Warhol. A nyurga tinilány arról álmodik, hogy egyszer egy művész lesz a szeretője, a kócos virágfiú viszont egyelőre önmagát keresi és a jövő

nyomasztja. A lány a romantika költőieért rajong, a fiú megveszik a tizenkilencedik századi fotókért. Csak kölykök. A hétfő gyermekei. Találkoznak és megfogadják, hogy együtt maradnak, míg fogniuk kell egymás kezét. A *Kölykök* sok mindent elárul a hetvenes évek Amerikájáról, legtöbbet azonban az összetartozásról és az elengedésről mond.

Lírai korrajz? Kettős önarckép? Szubjektív naplőbiográfia? Életútcommentár? Patti Smith kötetét nehéz volna műfaji zsinórmérték felől fejteni meg. Közelebb kerülünk hozzá, ha látomásokkal légiessé, rítusokkal ritmikussá, szó- és képmágiával lüktetővé tett találkozás-, búcsúzás- és emlékezőstörténetként olvassuk. Cselekményváza így fest nagyjából: a tékozló leány a nagyvárosba indul, hogy ott hosszúkabátos hobóként kapualjak, temetők sötétjében húzza meg magát, s fantáziája nagyjairól álmodozzon, majd kisvártatva – lovagja oldalán – valóra váltsa vízióit. Ám alighogy betoppannak az egymásnak tett ígéretek földjére, ugyanennek a lánynak tehetetlen sóbálvánnyá merevedve kell végignéznie, ahogy szerelme Szodoma lángjai közé veszik.

A *Kölykök* minden során érződik, hogy szerzője rajongó alkat. A kötet lapjain a költőnő varázslatos énje dominál, mondaiban alig mutatkozik a dalokból ismert bizarr-dühös nő. Az a Patti Smith jegyzi a könyvet, aki Penny Arcade szerint „[ú]gy akart kinézni, mint Keith Richards, úgy akart dohányozni, mint Jeanne Moreau, úgy akart járni, mint Bob Dylan és úgy akart írni, mint Arthur Rimbaud.” Ezúttal emlékképeit hívja elő, hogy általuk egy fotóst idézzon fel. Élete művészet. Hiszen ő az a lány, aki megtetszett Robert Mapplethorpe-nak és ő az az asszony, aki eltemette őt. A *Kölykök*ben kettejük közös életét éli újra. Rokerként, lírikusként és történészként egyszerre kíván megnyilatkozni, s elbeszélni az utakat is egyszersmind, amelyek saját hangjához vezették. Nem kevés vállalás. Néhol úgy érezzük, meg is haladja Patti Smith erejét.

Sajátos színezetet kölcsönöz a szövegnek, hogy szerzője nem egyszerű visszaemlékezésésként igyekszik működtetni. Ebből adódik, hogy a textus megítélésem szerint helyenként (túl)reflektált, pátosszal teli mementóvá alakul.

Kivált a kötet legvégén. Az appendixként az utószó mögé illesztett versek és fotók ugyanis ahelyett, hogy kitartanak, véleményem szerint lecsengetik inkább a katarzist. Hófehér márványportréra égő amorf viaszolvadéknak hatnak ezért. Hisz a szinte teljesíthetetlen küldetés – monumentális emlékdal írása egy srácról, aki szerette Michelangelót – mindezek el- 91
lenére megvalósul. A Mapplethorpe-pal való szétválás után Patti Smith Rimbaud szülővárosát és sírját kereste fel Charleville-ban. A könyv leg-
szébb része tán a franciaországi zarándoklatáról beszámoló epizód. Bár nem
válik ugyan explicitté, világosnak látszik mégis, hogy ekkor kezdődött a
benne továbbra is kamaszseniként élő, ám számára immár elérhetet-
len Mapplethorpe gyászolása. Az általa akkoriban tervezett Rimbaud-
monográfia pedig innen nézve jelen kötet sajátos előképének látszik.

Egy helyen Patti Smith a krónikás szenvtelenségével fogalmazza meg, hogy Mapplethorpe lenyűgözőnek találta ugyan a szörnyszülöttek világát, de „hütlenné lett hozzájuk a bőrnadrágos fiúk kedvéért”. Másutt viszont őszintén vall a benne munkáló kételyéről: párja talán azért választotta a férfiakat, mert nem állt mellette a megfelelő nő. Kettejük különös viszonyáról sok mindent megtudunk a *Kölykökből*, kapcsolatuk azonban szavakkal alighanem csak töredékesen tárható fel. Akárhogy is, a könyvet mindenekelőtt mégiscsak egy el nem múló kamaszszerelem konzerválása, s a változások korából valami változtathatatlan érzés megmentésének szándéka mozgatja. Ebből a szempontból a kötet egy őszinte, naiv, ezerszer megszegett, mégis betartott ígéret megragadására tett sikeres kísérletként is összegezhető.

Az egyszerre induló és – több-kevesebb eltéréssel – egymással párhuzamosan kibontakozó művészi pályáik felvázolásával a *Kölykök* roppant izgalmasan láttatja megrekedés és lendület dialektikus lüktetését. Megtudjuk belőle, hogy Patti Smith sokáig képzőművészeknek készült, s hosszú időbe telt számára, míg rálelt arra a keskeny ösvényre, amin Paul Verlaine és Tom Verlaine (a *Television* Drakula külsejű, titokzatos gitárosa) azóta is kísérik. A könyv összefoglalás, ebből a szempontból is. A rock&roll és a költészet papnőjének prózában írt számvetése a bakelitlemezeketől az elektromos gitárig tartó odüsszeiájáról. Mapplethorpe hamar rátalált ugyan a fotó médiumára – „[a]z azonnalosság illett Robert stílusához” –, de alkotásai mintha meghasonlott (szexuális) identitásának szüntelen keresésről is szólnának.

Robert Mapplethorpe elvégre egyszerre volt selyemfiú és ministráns. Megszállottan kutatta a fekete legsötétebb árnyalatát, közben a fényt vágyta uralni. Számára a virágcsokrok és péniszgyűrűk a lehető legtermészetesebb módon szerveződtek kompozícióvá. Sam Wagstaff – későbbi mecénása és szeretője – először a pornográf fotók félének készítőjének nevezte. Mapplethorpe

magán viselte a dandy és a gentleman mintáit. Önmegtartóztató volt és gát-lástalan. Vad és fegyelmezett. Arthur C. Danto megállapítja, hogy művein egyszerre vannak jelen a szenvedély, illetve az arány és a forma istenségei.

92 Nietzsche szerint e két isten szembenállása gyakorta vezet tragédiához. Művészetében sikerült Mapplethorpe-nak örökkévaló képekké fagyasztania e konfrontációt, halálához azonban a Dionüszosz és Apolló közti dráma vezetett.

„Sokat neveltünk gyerekkori önmagunkon, mindig azt mondtuk, hogy én rossz kislány voltam, aki jó akart lenni, ő pedig jófiú, aki rossznak akart látszani. Az évek során ezek a szerepek felcserélődtek, aztán újra megváltoztak, míg végül elfogadtuk kettősségünket.” Ugyancsak állandó, s folyton cserélődő szerepeik a Tarot kártya cigány, illetve bolond figurájával ragadhatók meg. Egyikük csendet teremt, a másik pedig hallgatja a nesztelenséget. Mindketten elkötelezetten és odaadóan alkotnak, miközben jó adag misztika lengi körül az életüket. Akárcsak Patti Smithét és Robert Mapplethorpe-ét. Talizmánoktól függtek, sorsot vetettek, előjelekre figyeltek. Olyasféle lehetett a szerelmük, mintha egy kifinomult trashfilm-rajongó élt volna együtt a korai Godard megszállottjával egy szűk terű, jazzes-melankolikus Jarmusch-tün-dérmesében.

A nyikorgó-rozdás külvárosi motelekben a Manson-kultusz zavarodott álarcosbálja tombol, a szürreális haláltánc tapétáját Sharon Tate vére festi vörösre. Robert és Patti azonban egymásba kapaszkodó Jancsi és Juliska módjára tudomást sem vesznek a körülöttük lődörgő vénalidércek árnyáról. A „bizarr és elátkozott” szállodában, a Chelsea Hotelben nemcsak menedékre, hanem inspiráló közegre, náluknál is furább csodabogarakra és barátokra találhatnak. A művészlét Purgatóriumában hempergőznek, ám szívükben a kék csillag (közös jelük) fénye ragyog. A szuperközeli közvetített, visszafordíthatatlan sorsdráma mögött épphogy felsejlik Woodstock, meg a Holdséta szemcsés kontúrja. Patti Smith album-textussá összeálló emlék-polaroidjai csendben mintha azt kérdeznék: hogy tudták vajon elvakítani az ambiciózus féktelenség villanásai a fátum csendre intő finom beállításait?

„Senki sem lát úgy, mint mi, Patti” – mondta egyszer Mapplethorpe. Patti Smith pedig hozzát teszi, hogy zenéje szerinte Mapplethorpe képeire hasonlít. Ha a műveiket tekintjük közös gyerekeiknek, ez nem is olyan meglepő. A világhírű fényképész csak férfiakra tudott igazán ígéző fotót készíteni, Patti Smith-t pedig – bármennyire rajong is a férfiakért – valójában a női történetek izgatják. Robert halála után az objektív Patti kezébe került. Ő foglalta közös (gyász)keretbe hosszú záridejű szerelmüket. A cigány gyönyörű elégiát írt az Égre, a bolond pedig türelmesen végighallgatta, s visszakacagott rá a Pokolból. (*Magvető, Bp. 2012*)

